

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ז

פרשת כי תבוא

א. המלבי"ם - התורה והמצוה .

פרק כו', פסוק טז: ה' אלהיך מצוך לעשות את החקים האלה ואת המשפטים. שהביכורים והמעשרות הם חוקים ומשפטים ביחד, שהבאת הביכורים והפרשת המעשרות הם מהמשפטים שגם השכל מסכים להם אבל מקרא הביכורים וחלוקת המעשרות ובעור המעשרות והיודוי הם מחוקים כי השכל לא יסכים להם: ושמרת, זו מצות ל"ת. בביכורים מלאתך ודמעך לא תאחר. ובמעשרות יש הרבה לאוין: ועשית, זו מצות עשה שיש בשניהם הרבה מ"ע: בכל לבבך. שלא ידאג לבו בקרבן שיושפל כבוד האומה ע"י מקרא הביכורים והמעשרות וגם בחלוקת המעשרות יש בו חסרון כיס אשר מטבע האדם שיגע ללבבו: ובכל נפשך. נגד החקים שבטבע האדם כשעושה דבר שלא יבין תועלתו לא יעשהו בנפש חפצה, לכן צוה שיעשה בכל נפשו:

מלאות

1. מהי הכדורת פרשנו מ'עלמ' חוקים, מ'עלמ'?
2. מ'עלמ' הביכורים והמעשרות הם כל חוקים ומ'עלמ'?
3. איך פרשנו מ'בין את: "מכל לבבך"?
4. מ'עלמ' צריך לכתוב מ'עלמ' נפשך"?

* * *

ב. רש"י הירש .

פרק כו' פסוק יא:

(יא) ויצו משה וגו'. לעיל נאמר שמה צירף אליו את הזקנים ומינה את העם להיות שומרים לתורה; אחר כך צירף אליו את הכהנים ודרש מכל ישראל לדעת ולהשיב אל לבבו: אותה התחייבות משותפת לתורה היא היסוד היחיד העושה אותם לאומה, ומנקדת מבט זו הוא מצווה עתה את העם לתת את הברכה ואת הקללה על הר גריזים ועל הר עיבל. מצוה זו כבר ניתנה לעיל יא. כט"ל; שם נאמר "ונתתה": העם עצמו יבטא את הברירה בין ברכה לבין קללה שה' העמיד בפניו על קיום התורה או אי-קיומה. הוא יקרא את הברירה הזאת על עצמו ועל כל הנמנים עמו בהווה ובעתיד ועל ידי כך יכריז שהתורה היא

התנאי היסודי של שלומו הלאומי. מגמה זו של אותה הכרזה באה כאן לידי ביטוי מוגבר, שהרי זה עתה נתמנה העם עצמו להיות שומרים לתורה ונאמר לו ששמירה זו של התורה היא נשמת קיומו הלאומי. ועוד למדנו מניסוח המאמרים הכתובים כאן בהמשך: כלל העם שנתמנה להיות שומר לתורה חייב להזכיר לכל בניו את השגחת ה' הגזרת ברכה וקללה ויטע בלבם את האמונה הזאת בטרם ייפרדו וילכו איש איש למקומו, שהרי עתידים הם לשבת בנחלתם כיחידים; ולפיכך עליהם לזכור את היסוד הזה בכל אותם המקרים הנעלמים מעין האדם, ונמצא שהכלל איננו יכול לקיים בהם את חובתו להיות שומר לתורה.

אלה

1. קרא את הפסוק, איך ניתן להפנינו לפי הפסוק?
2. פרשנו מפיך מכאן שמה צריך אליו את הלוקים והכהנים, לפי מה?
3. מה בדיוק היה תפקיד העם לפי זה?
4. "התורה היא נשמת קיומו הלאומי" מה רוצה פרשנו להפנינו בכך?
5. "העם עצמו יבטא את הפרייה בין הברכה והקללה", מה סיוע הדבר?
6. למה פא כל הצנין הלה לפני חלוקת הנחלות?

* * *

ג. חזקוני

פרק כז' פסוקים ט' יב'

(ט) היום הזה נחייט לעם, אחרי שאתה מקבל עליך שבועת התורה.
 (יב) אלה יעמדו, כל העומדים על הברכה היו בני גבירות, וע"י שבני לאה רבים ניטלו מהם הקטן והגדול להשלים המנין על בני השפחות שלא היו רק ד', והיו על הקללה, הגדול הוא ראובן לפי שהיה השוד מבלחה וענה אמן על: ארור שוכב עם אשת רעהו⁴⁰ ואביו, וידעו בודאי שלא פשע בדבר, והכי איתא בפרק במה בהמה יוצאה⁴¹: אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר: ארור שוכב עם אשת אביו⁴², ויבא הטא זה לידו. והקטן הוא זבולון.

(יב) לברך את העם, פרש"י: ששה שבטים עלו* וכו'. היינו אליבא דמשנת ואילו נאמרין⁴³, אבל רבי⁴⁴ אומר אלו ואלו ישראל ולויים למטה הם עומדים כדכתיב בספר יהושע וכל ישראל וזקניו ושופטיו והכהנים והלויים עומדים מזה ומזה לארון⁴⁵ וגו'. ומה שכתוב בפ' ראה: על הר גריזים, ועל הר עיבל⁴⁶, היינו "בסמוך", כדכתיב: וסכות על הארון⁴⁷. תניא רבי אליעזר⁴⁸ אומר אי אפשר לומר לוי למטה שכבר נאמר לוי למעלה: אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים שמעון לוי ויהודה, ואי אפשר לומר לוי למעלה שכבר נאמר ביהושע וכל ישראל וזקניו וגו' והכהנים והלויים עומדים מזה ומזה לארון⁴⁹, הא כיצד זקני כהונה ולויה למטה והשאר למעלה. ר' יאשיה⁵⁰ אומר כל הראוי לשירות, לטאת את הארון דהיינו מבן שלשים עד בן חמשים, למטה אצל הארון, והשאר למעלה. עוד פרש"י כאן: ופתחו בברכה ברוך האיש וגו', וראיה מיהושע: חציו אל מול הר גריזים והחציו אל מול הר עיבל כאשר צוה משה עבד ה' לברך את העם ישראל בראשונה⁵⁰.

אלה

1. מה לומד פרשנו מן פסוק ט'?
2. מה הפציה בפסוק יב' ואיך פרשנו מפיך את קביצת הפסוקים הצומדים אל שני ההרים?
3. מה הפציה עם ראובן, איך זה שייך לכאן, ומה נלמד מכאן?
4. בקטע האחרון (לפרק את העם) מסביר פרשנו איך בדיוק היה מצמד זה ואיך זה מסתדר לפי הכתוב? תסביר.

* * *

ד. בכור שור

פרק כז' פסוקים יב'-כו'

(יב) שמעון ולוי ויהודה: אע"פ שהלויים היו למטה בין שני ההרים והופכים פניהם כלפי הר-גריזים ואומרים: "ברוך האיש אשר לא יעשה פסל", והוא שעומדים על הברכה שהופכים אליהם פניהם כשמברכים וחוזרין והופכים פניהם כנגד הר עיבל, ואומרים "ארור", כדמפרש בסוטה⁸, שהארון היה עומד למטה בין שני ההרים, והכהנים מקיפין את הארון, והלויים מקיפין את הכהנים. מכל-מקום טפס ונשיהם וכל הפחות מעשרים-וחמש שנים שאינם ראויים לשרת עומדים על הר גריזים.

(יד) אל כל איש ישראל קול רם: כדי שישמעו ויבינו כולם.

(טו) ארור האיש אשר יעשה: י"א ארור, וי"א ברוך כתובים כאן, כנגד י"א שבטים, ואילו-דברים קללו עליהם מפני שדרכם לעשותם בסתר. כגון מקלה אביו ואמו, שאדם יכול לעשות בסתר, שלא ירגישו אפילו הם עצמם. כשיצו לך דבר, [אומר] חולה הוא ואינו יכול לעשות עתה דבר זה, ודוחה אותם בדברים. ואם יצטרכו למזונות, יאמר אין לי כדי סיפוקי, מה אעשה לכם. אבל אין דרך להקל אביו ואמו בגלוי, כי איך יעזו במי שגדלו, וגמל לו טובות, לא חציף אינשי כוליהאי*.

(יח) משגה עור בדרך: או בדרך ממש קאמר כפשטיה דקרא, יכול לומר אני הייתי סבור שזה דרך-הישר, או גבי-איסור קאמר שמאכילו דבר-האסור, יכול לומר: אני הייתי סבור שהוא היתר, וכן [אין] דרך לזייף-הדין אלא בסתר, ואומר כך נראה לי, ומחפש אחר זכותו של עשיר.

(כ) אשת אביו: ובהמתו, וחותרתו, ואחותו, והי רגיל אצלם, ורגיל להתייחד עמהם, אבל עבודה-זרה ומכה רעהו בסתר, יש עושה בגלוי ויש עושה בסתר, ולכך פירש בהם בסתר, ובגלוי עונשם אמור שהם חייבים מיתה, אבל על הסתר משביען ומקללן.
 (כו) אשר לא יקים: שלא יקיים ויעבור עבירה בסתר, כגון שיחלל שבתות וימייס-טובים, ויאכל ביום-הכפורים בסתר, אבל אין רגילות לעשותם כמו אילו-המפורשות, ולפיכך כללם בכלל ולא פירשם בהדיא, והיינו ארור בכלל ארור בפרט, ברוך בכלל ברוך בפרט. ורבותינו דרשו כל הפרשה כולה בנוסף ונואפת בסוטה¹⁰. ארור בו נידוי, בו קללה, בו שבועה, והכל במשמע, אמן, בו קבלת-דברים בו האמנת דברים¹¹, ולכך אומר "אמן".

אלות

1. איך פרשנו מפי' את המצוה של השבטים ואיך והיכן צמדו הלוויים?
2. במי אורו את פסוק יא' מספיר פרשנו למה דוקא אלה הדברים נאמרו, התוכל להסביר?
3. מה המיוחד בקללת ההורים ומצוה לרה?
4. מה מוסיף פרשנו להסביר בפסוק כו'?

ה. המהר"ל מפראג .

פרק כח' פסוק נח': "ליראה את ה' הנכבד והנורא הזה את ה' אלוקיך".

(דברים כ"ח נ"ח)

כיצד נדע מיהו ירא שמים?

יראת שמים טמונה בלב אך בטויים רבים לה כלפי חוץ. אחד מהם הוא הענוה וההכנעה. אדם ירא שמים הנכנע לבוראו נכנע גם מול עניים מרודים ואינו מתנשא על איש. ההכנעה כלפי שמים יוצרת רגש הכנעה כלפי כל מי שנברא בצלם אלוקים:

מי שהוא ירא שמים הוא נכנע ואין לו גבהות רוח. ולכך (-ולכן) אין דוחה העניים שהם נכנעים.
 (דרך חיים ע' ל"ו)

וכן גם בכוון ההפוך: אדם ענו המשפיל עצמו לפני כל ודאי ישפיל עצמו לפני מלך מלכי המלכים. כך שהענוה (המובילה בהכרח ליראת שמים) מעידה על בעליה שאכן ירא הוא את ה' הנכבד והנורא:

כאשר הוא בעל ענוה אי אפשר שלא יהיה ירא שמים. כאשר האדם בעל ענוה והוא משפיל עצמו אם כן בודאי משפיל עצמו כנגד בוראו כי בעל ענוה משפיל עצמו לפני כל ואיך לא ישפיל עצמו לפני ה' יתברך?
 (נתיבות עולם ב' ע' ט"ו)

לסכום: הענוה מעידה על בעליה שהוא ירא שמים משני כוונים שונים. הכוון האחד: ירא שמים הנכנע לפני בוראו נכנע גם לפני בריותיו. (וכך יראת שמים מובילה לענוה ולהכנעה). הכוון השני: הענוה עצמה היא המובילה ליראת שמים שכן הנכנע לבריות ודאי ישפיל עצמו לפני בוראו לירא מפניו. וכך, שוב, מוכיחה הענוה על יראת שמים שכן היא עצמה מובילה ליראת שמים. יחד עם זאת יש לזכור כי יראת שמים ראויה לשמה אם היא מתמידה ורציפה. ההתגברות על היצר בתמידות היא היא יראת השמים האמיתית.

אלות:

1. איך ניתן להפי' את הפסוק שלפנינו לפי פסוק?
2. איך קושר פרשנו את מידת הצנוה אל יראת שמים?
3. צנוה מצידה על יראת שמים פני כוונים - התוכל להסביר?
4. פרשן פרשנו קובע שצנוה זו חייבת להיות מתמידה ורציפה, למה?

